

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Трансформація поняття «міф» у другій половині ХХ ст.: контексти екзистенції, мислення та свідомості» зі спеціальності 033 Філософія 23 лютого 2024 року.

Легеца Олександра Сергіївна 1995 року народження, громадянка України, освіта вища. У 2018 році закінчила Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара за спеціальністю 033 Філософія.

Навчалася в аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України з 2018 по 2022 рік.

Дисертацію виконано у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – Кулик Олександр Вікторович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Здобувачка має 10 наукових публікацій за темою дисертації, з них 1 стаття опублікована у періодичному науковому виданні іншої держави, 4 статті – у провідних наукових фахових виданнях України, зокрема:

1. Legeza O. Concept of Myth as a Marker of Social Context: Roland Barthes and Pavel Gurevich / O. Legeza // International Journal of Slavic Studies. 2022. Vol. 4. P. 162–172. URL: <https://doi.org/10.34768/5056-yh84>.
2. Легеца О. С. Концепція міфу у працях М. Еліаде. Мультиверсум. Філософський альманах. 2019. Вип. 3-4 (169-170). С. 145–158. URL: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2019.3-4.08>.
3. Легеца О. С. Соціальна концепція міфу Б. Малиновського. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. 2020. Вип. 29. С. 84–89. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.11>.
4. Легеца О. С. Концепція міфу у працях К. Г. Юнга. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 142(№3). С. 79–83. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_142\(2\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_142(2)_16).
5. Легеца О. С. Концепція міфу у творчості Ролана Барта. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. 2019. Вип. 23. С. 54-59. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/23_2019/9.pdf.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Окороков Віктор Брониславович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

1. Текст в цілому спрямований на західноєвропейський контекст, і значно менший об'єм дослідження приходить на українське середовище і зовсім не торкається східних уявлень про міф.

2. Непогано було використати для дослідження здобутки і інших фахівців з феноменології релігії (якщо дисертантка звертається до творчості засновників Рудольфа Отто, Натана Зедерлома, Фрідріха Хайлера, а також М.Еліаде, то такі мислителі, як Вольфган Гантке та Жан Ваарденбург та ін. не досліджуються, але ж саме останні відносяться до феноменології релігії більш пізньої традиції другої пол. ХХ ст.).

Іншими словами, за межами дослідження залишилася одна з важливих проблем формування сучасного світогляду – проблема співвідношення міфу та релігії. Фактично, я говорю про те, що непогано було б задіяти ресурси феноменолого-релігійного підходу.

3. Також і екзистенціальному дослідженню міфу приділялося значно менш уваги, чим очікувалося. Дисертантка, практично, не включила до свого дослідження творчість таких значних екзистенціальних та релігійно-екзистенціальних мислителів, як А.Камю, Ж.П.-Сартр, Жан-Люк Морйон, Рене Жілар, К.Барт або П.Тілліх, творчість яких мала дотики і до міфу. Можливо, творчість цих мислителів стане мотивом для подальшої праці.

Тим не менш, зауваження мають, скоріше, рекомендаційний характер і ніяк не позначаються на якості досліджуваної роботи.

Козловець Микола Адамович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка. Зауваження:

1. По-перше, до зазначених у роботі підходів до аналізу поняття «міф» (важливість яких є очевидною), слід було б застосувати діалектичний метод і такі методологічні підходи: структурно-функціональний і феноменологічний, на основі чого повніше сформулювати уявлення про структурну та діяльну експозицію терміну міф у конкретні історичні епохи, трансформацію його змісту, визначити ключові ознаки і параметри функціональності. Зазначимо, що ці методологічні підходи дисертантка використовує, хоча і не означила їхню сутність.
2. По-друге, зважаючи на імовірність некритичного сприйняття та використання багатозначних слів, зокрема, понять «міф», «міфічний», «міфологія» та інших, що пояснюються як буттєвою багато вимірністю досліджуваного феномену, так і віддзеркалюють особливості різних концептуальних підходів до розуміння міфології й доволі часто призводить до їх підміни, змішування та врешті-решт неадекватного розуміння, доцільним було в тексті дисертації здійснити змістовний аналіз термінів міф, міфічний, міфологія та споріднених з ними – символ, ритуал, обряд, тощо.

3. По-третє, у роботі, на нашу думку, поза увагою дисертантки залишилась матеріалістична інтерпретація поняття міфу як фантастичного відображення реальності, що умотивоване сферою суспільних відносин та соціально-класових інтересів панівних у суспільстві верств. Щоправда, до зазначеної проблематики авторка наблизилася, але так і не означила чітко матеріалістичну лінію філософування міфу.
4. По-четверте, у списку використаної літератури зазначаються джерела (позиції 5, 161, 173, 181, 218, 224), які не зовсім відповідають рекомендаціям НАЗЯВО щодо припинення (обмеження) використання джерел держави-агресора в наукових публікаціях. Слід зазначити, що ці джерела стосуються перекладу російськомовних робіт західних мислителів і філософів та використовуються як додаток до першоджерел, які подані іноземною мовою у списку використаної літератури.
5. По-п'яте, як побажання на майбутнє, активніше слід було б використати й праці вітчизняних дослідників, зокрема: С. Кримського, В. Поповича, Н. Хамітова, В. Горського, В. Малахова, О. Полисаєва, як і праці наукового керівника, членів разової спеціалізованої ради. Не зазначені так не використані й власні наукові публікації дисертантки. Є деякий дисбаланс у висвітленні різних аспектів досліджуваної теми.

Висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують її наукової цінності, теоретичну та практичну значущість одержаних результатів, наукову зрілість авторки.

Дев'ятко Наталія Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР. Зауваження:

1. Сучасний міф має багато варіантів втілення, проте не всі вони знайшли своє відображення у цьому науковому дослідженні. Зокрема, не показані базові відмінності технологічного і світоглядного міфів як протилежних типів міфологічних структур, хоча їхній опис через наукові тексти у роботі здійснюється. Варто було б зробити відповідне узагальнення, особливо у контексті можливостей міфу викривлювати реальність і допомагати людині у пізнанні світу і свого ества. Питання політичного міфу висвітлено суто в негативному контексті, хоча наразі зображення політичного міфу не є таким однозначним у науковому дискурсі. Доречним було б розмежування ідеологічного та політичного міфів. Також у роботі не згадані особливості рекламного міфу, хоча він напряду пов'язаний із масовою культурою.
2. У роботі добре показаний деградаційний вплив постмодерного міфу на суспільство та причини суспільної кризи у другій половині ХХ ст.

Однак, міф цього типу як постмодерний чітко не визначається. Також не описана світоглядна опозиція між дослідниками постмодерного і природного міфів, хоча всі ці роботи докладно та неупереджено проаналізовані у дисертаційному дослідженні.

3. Не до кінця зрозуміло, чи ототожнює дисертантка поняття «деміфологізації» і «десакралізації» і за яких умов ці процеси справді є спільними. Також незрозуміло, чи сакралізація розглядається як феномен суто архаїчного суспільства, чи є усвідомлення її позачасовості. Ці питання варто було б уточнити.
4. Один із підрозділів роботи присвячений дослідженню понять «симулякр», «пастіш» і «нарація». Проте не зазначається, якому з типів міфів на сучасному етапі притаманні звернення до цих інструментів взаємодії з реальністю.
5. Оскільки у роботі зроблене передбачення щодо подальшого розвитку поняття «міф» у наш час, на мою думку, варто було б проаналізувати сучасну ситуацію у контексті зміни світоглядних парадигм, згідно з концепцією Томаса Куна, і показати, як може позначитися на науковому дискурсі втрата постмодерном світоглядної домінанти у новому тисячолітті, що, зокрема, нині добре видно у тенденціях масової культури.

Також до деяких розділів дисертації є незначні коректорські зауваження, особливо у питанні пунктуації і текстових повторів, що загалом не впливають на загальне розуміння тексту.

Бродецька Юлія Юріївна, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Зауваження:

1. По-перше, аналізуючи вплив соціокультурної ситуації західного суспільства другої половини ХХ ст. на розвиток та трансформацію міфологічних концепцій (підрозділ 2.2. «Зміни у культурі ХХ ст. як передумови трансформації поняття «міф»: соціально-екзистенційний аспект»), наголошується на тому, що такі тенденції як пост-воєнний шок, розвиток масової культури і консюмеризму, феномени симуляції і пастішу, стимулювали появу низки міфологічних концепцій, де термін «міф» використовується для означення маніпулятивних явищ культури, що викривляють реальну картину світу. Дійсно, з огляду на мету й задачі дисертаційної роботи, аналізувати дані концептуальні тенденції (трансформації базового змісту концепту «міф» як «картини світу, твердження, від початку істинно пересказаної події») важливо. Проте з метою критичного переосмислення, обґрунтування та вдосконалення простору міфологічних концепцій, варто було би актуалізувати проблему розмивання змістовних меж поняття «міф», його онтологічного сенсу, про що дисертантка мимохіть зазначає. Оскільки в рамках зазначених тенденцій сучасної філософії та культури, мова йде не просто про трансформацію поняття «міф»

(тобто набуття певних конотацій, що в цілому не входять в протиріччя з сенсом), а про його деформацію, тобто спотворення змісту поняття, надання поняттю якісно іншого змісту. Саме під впливом останньої і відбувається розмивання демаркаційних зон концептів: «міф» – з одного боку, та «симулякр», «ідеологія», «маніпуляція», «пастіш», «ілюзія», «імітація» – з іншого, що створює вже не дискурсивне поле досліджуваного концепту, а маніпулятивне. Тобто по суті те, про що й говориться в дисертації, – поняття «міф» деміфологізується.

2. По-друге, виділення дисертанткою складових поняття «міф» у межах міфологічного дискурсу: онтоцентрична, антропоцентрична, семіоцентрична, лінгвоцентрична, епістемологічна, соціоцентрична та трансформаційна, – є цікавим методологічним кроком. Проте, на нашу думку, вимагають більшої конкретизації так із них, як семіоцентрична та соціоцентрична складові, що доволі тотожно розглядають міф як ідеологію, інструмент викривлення реальності, ілюзію, у яку занурене суспільство. Через це, власне ці складові та їхні сутнісні характеристики лишаються не досить конкретизованими.

В цілому, зазначені зауваження та дискусійні положення змісту дисертації не ставлять під сумнів теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи Олександри Легези та відповідну оцінку рівня її виконання.

Данканіч Артем Сергійович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Зауваження:

1. По-перше, авторка в другому розділі дисертації, визначаючи передумови трансформації міфу в ХХ ст. проводить їх широкий історичний огляд, починаючи з епохи Античності і завершуючи ХХ ст. Така стратегія цілком обґрунтована як методологічно так і концептуально. Водночас, історичний огляд дисертантки не зачепив дискурс «*Entzauberung der Welt*» (демістифікації світу) і особливо його релігійної (теологічної) складової. Тут можна згадати зародження і становлення біблійної критики як першої форми деміфологізації біблійного тексту. Іншою складовою дискурсу демістифікації є так званий «Пошук історичного Ісуса» (*The Quest for the Historical Jesus*), дослідницький проєкт, що існує вже понад три століття, в основі якого лежить прагнення реконструювати максимально достовірний образ Ісуса без міфологічних елементів. Не менш важливою складовою демістифікації є дискурс переосмислення історії релігії з опорою на історико-критичний метод. Зрозуміло, що в основі таких підходів лежали ідеї епохи Просвітництва, що кинули виклик попереднім епохам та їх *Heilsgeschichte*. Імпліцитно, ця передумова переосмислення міфу в

тексті дисертації міститься, але її концептуальне вираження і аналіз відсутні. Якщо говорити про передумови трансформації міфу, то слід говорити про природничо-науковий напрям цього процесу, та гуманітарний. Якщо перший був обумовлений відкриттями Г. Галілея та І. Ньютона, то другий – становленням вже згаданого вище історико-критичного методу, до якого прямо і опосередковано були належні Бенедикт Спіноза, Герман Реймарус, Готгольд Лессінг, Фрідріх Шляермахер, Альбрехт Річль, Мартін Келер, Юліус Велльгаузен, Альберт Швейцер, Адольф фон Гарнак та інші.

2. По-друге, дисертантка влучно визначає два процеси, які характеризують трансформацію міфу у другій половині ХХ ст., називаючи їх деміфологізацією і реміфологізацією відповідно. Водночас, їхнє концептуальне розрізнення не є чітко окресленим. Дисертантка справедливо зазначає, що термін «деміфологізація» використовувався теологом Рудольфом Бультманом для позначення нового способу інтерпретації Нового Заповіту, коли чудесна подія видозмінюється на історичну, а також для критики католицької біблеїстики. Фактично це означає, що Бультман намагався перекласти теологію на мову антропології, в процесі чого відбувається відкидання супернатуралістичної термінології. Звісно, деміфологізація в цьому сенсі – це герменевтична операція, про що говорить дисертантка. Водночас залишається питання щодо сутності практики реміфологізації та її відмінності від деміфологізації.
3. По-третє, у роботі авторка обходить увагою концептуальні підходи до реміфологізації та деміфологізації, які належать американським вченим – Кевіну Ванхузеру та Кліффорду Гірцу. Зважаючи на авторитет в дослідницьких колах вищезгаданих вчених, не зовсім зрозуміло, чому авторка дисертації не звернула на їхні дослідження уваги.

Водночас висловлені зауваження та рекомендації носять переважно дискусійний характер і не знижують високого теоретико-методологічного рівня представленої дисертаційної роботи Легези Олександри Сергіївни.

Результати відкритого (онлайн) голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого (онлайн) голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Легезі Олександрі Сергіївні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 033 Філософія.

Голова разової
спеціалізованої вченої
ради

Віктор ОКОРОКОВ